

Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Bir Değerlendirme

Gender of Turkish Modernization: An Evaluation in the Context of Gender

Yasin AKKOYUN¹

¹Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi,
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kadın ve Aile
Araştırmaları Anabilim Dalı, Samsun, Türkiye

Giriş

Cinsiyet, biyolojik olarak kadın veya erkek şeklinde sınıflandırdığımız doğuştan getirdiğimiz genetik ve fizyolojik özellikleri ifade eder. Bu, vücut yapısı, cinsel organlar, hormon seviyeleri gibi faktörlerin belirleyici olduğu bir kavramdır. Ancak toplumsal cinsiyet ise daha çok kültürel ve sosyal bir yapıya dayanır. Toplumun belirli normlarını ve beklentilerini içerir (Bhasin, 2003; Dökmen, 2012; Oakley, 1985).

Toplumsal cinsiyet kavramının bir boyutu olan toplumsal cinsiyet rolleri, geleneksel olarak her iki cinsiyete atfedilen özellikleri ve davranışları tanımlamaktadır. Toplum, kadın ve erkeklerden bu rollere uymalarını beklemekte ve bu beklentiler doğrultusunda davranmalarını talep etmektedir (Dökmen, 2012). Özkazanç, toplumsal cinsiyetin anlaşılması zor olan bir kavram olduğunu ve farklı bağlamlarda farklı anlamlarda olduğunu söylemektedir. Özkazanç, toplumsal cinsiyet kavramının daha çok kadınlar için kullanıldığını ve bu kavramın cinsiyet ayrıştırıcı tanımları daha bütünsel bir şekilde incelendiğini ifade etmektedir (Özkazanç, 2010).

İlk basımı 2012 yılında akademik yayın hayatına giren "Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar" adlı eser, Prof. Dr. Serpil Sancar tarafından yazılmış 339 sayfadan oluşan bir araştırma ve inceleme kitabıdır. Kitabın yazarı Sancar, doktorasını siyaset bilimi üzerine Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde tamamlamış ve aynı fakültede 2019 yılına kadar ders vererek emekli öğretim üyesi olmuştur. Sancar, Ankara Üniversitesi Kadın Araştırmaları Merkezinin kuruculuğunu üstlenmiş ve görev aldığı Siyasal Bilgiler Fakültesinin ilk kadın dekanı olarak 2014-2016 yılları arasında görev yapmıştır. Sancar'ın çalışmalarının arasında; George Washington Üniversitesinde öğretim üyeliği, ülke izleme raporları, sivil toplum kuruluşlarında aktif katılım yer almakta ve feminist kuramlar, toplumsal cinsiyet ve siyaset üzerine yapılan araştırmalarla akademik yayına önemli katkılarda bulunmaktadır (Sancar, 2022).

İletişim Yayınları tarafından ilk basımı gerçekleştirilen eser, sırasıyla giriş, üç ana bölüm ve sonuç olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır. Yazar, giriş bölümünde kadınlarla ilgili kantitatif verilere yer vererek, kadınların istihdam oranı ve okuma yazma oranlarına dair bilgiler sunmuş; böylece kitabın akışı ve sonraki bölümleri hakkında bir başlangıç sağlamıştır. Kitabın birinci bölümünde, 19 ve 20. yüzyılda yaşayan kadınların modernleşme süreçleri ile uluslaşma süreçlerinde yaşadıkları gelişmeler aktarılmaktadır (Sancar, 2012).

Bu makale, Prof. Dr. Serpil Sancar'ın "Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar" adlı araştırma ve analiz kitabına dayanılarak hazırlanmış bir kitap incelemesidir.

Geliş Tarihi/Received	24.01.2024
Revizyon Talebi/Revision Requested	02.05.2024
Son Revizyon/Last Revision	27.10.2024
Kabul Tarihi/Accepted	30.10.2024
Yayın Tarihi/Publication Date	17.12.2024

Sorumlu Yazar/Corresponding author:

Yasin AKKOYUN

E-mail: psk.yasinakkoyun@gmail.com

Cite this article: Akkoyun, Y. (2024).

Gender of Turkish Modernization: An Evaluation in the Context of Gender.

Advances in Women's Studies, 6(2),65-68.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

Eserin ikinci bölümünde Osmanlı döneminde kadınların özgürleşme yolunda ve haklarını dile getirip kazanımlar elde etme sürecinde dergi, gazete ve derneklerde aktif olarak nasıl rol aldıkları sistematik bir biçimde ele alınmıştır. Kitabın üçüncü ve son ana bölümü Sancar tarafından özgün bir şekilde hazırlanarak 1945-1965 yılları arasında yayımlanan *Hürriyet*, *Milliyet*, *Cumhuriyet* ve *Zafer* gazeteleri taranmıştır. Bu dönemde gündeme gelen başlıca konular içerisinde; kadınların görevleri, çocuklarını nasıl yetiştirecekleri ve aile odaklı eğitim verilmesi eleştirilmiştir. Ailenin ve toplumun kurulması sürecinde sadece kadının ön planda tutulduğu ve bu sorumlulukların erkekler tarafından daha çok kadına yüklendiği eleştirilmiştir. Toplumsal cinsiyet konusuna değinilerek kadınların güzellik, evlilik, çocuk bakımı ve ideal kadının nasıl olması gerektiği konuları üzerine durulup bu konuların sadece kadınlara atfedilmesi eleştirilmiştir. Yapılan bir diğer eleştiri de erkeklerin bu dönemde gazete, dergi ve romanlarda kadınların hem aile yapısını koruması, çocukları büyütmesi hem de erkekler gibi çalışması gerektiğinin vurgulanması eleştirilmiştir.

Habermas, özel ve kamusal alan ayrımı yaparak bunu toplumsal cinsiyetle bağdaştırmıştır (Kulak, 2023). Sancar, Habermas'ın bağdaştırmasından yola çıkarak kitabını bu ayrım üzerine inşa edip aile, özel alan, devlet ve kamusal alan gibi metaforlar üzerinde sıklıkla durmuştur. Sancar, "Erkekler devlet, kadınlar aile kurar" perspektifinden yola çıkarak kadın erkek eşitsizliğine dikkat çekmiş olup kadınların geçmiş dönemlerde gazete, dergi ve dernekleri kullanarak başta siyasi kazanımlar olmak üzere elde edilen kazanımların nasıl gerçekleştiği ve devamlılık sağladığını kitabın sonuç bölümünde yazmıştır. Eser, kadınlara karşı bakış açılarının zamanla nasıl değiştiğini, kadınların eğitimsiz kişilikten eğitilmiş kişiliğe evrilişini ele almaktadır. Bu evrilme, aile yapısının nasıl kurulduğuna ve çocuğa nasıl bakıldığına odaklanan bir eğitim olması nedeniyle eleştirilmiştir. Kadınların hem siyasi hem de eşitlik yolunda elde ettikleri kazanımları gazete, dergi ve dernekler yoluyla nasıl gerçekleştirdiklerini ele almıştır.

Toplumsal cinsiyet kavramının tarihsel gelişimine bakıldığında, cinsiyetin sadece biyolojik bir kategori olmadığını sosyal, kültürel ve psikolojik faktörlerin de önemli olduğu vurgulanmaktadır. İlk olarak 1930'larda ortaya çıkan cinsiyet terimi, fiziksel farklılıkları ifade etmek

için kullanılmıştır. Ancak 1950'lerde psikoloji alanında "kimlik" olarak da kullanılmaya başlanmıştır. 1970'lerde ise feminist düşünceyle birlikte toplumsal cinsiyet kavramı daha da önem kazanmıştır (İmançer, 2006). Feminist hareket, biyolojik farklılıkların eşitsizliklere neden olmadığını ve toplumsal normların kadınları ikincil konuma getirdiğini savunmuştur. Bu dönemde toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın hakları mücadelesi daha da güçlenmiştir. Günümüzde ise toplumsal cinsiyet kavramı büyük ölçüde kabul görmüş durumdadır. Cinsiyete dayalı rollerin ve beklentilerin sorgulanması, eşitlikçi yaklaşımların benimsenmesi ve ayrımcılığa karşı mücadele gibi konular bu kavram etrafında şekillenmektedir (Sayer, 2011). Bu eleştiri yazısının amacı, toplumsal cinsiyet perspektifinden hareket ederek eserin incelenmesidir. Eser, bu perspektifle analiz edilerek incelemeler sonucunda okurlara fikir verecek düzeyde aktarımlarda bulunmaktadır. Bu aktarımlar, eserdeki cinsiyet rolleri ve ilişkileri hakkında derinlemesine bir anlayış sağlamayı amaçlamaktadır. Eleştiri yazısı, toplumsal cinsiyet kavramının önemini vurgulayarak eser üzerindeki etkilerini değerlendirmektedir. Böylece okurların konu hakkında daha bilinçli bir şekilde düşünmelerine yardımcı olmayı hedeflemektedir. Bu tür eleştiriler, toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesine katkıda bulunmak ve farkındalığı arttırmak için önemlidir.

Değerlendirme ve Sonuç

Prof. Dr. Serpil SANCAR tarafından yazılan "Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar" adlı eser, altı senelik uzun çalışmalar sonucunda yazılmıştır. Geçmiş dönemlere ait gazetelerin incelenmesi için özel bir program oluşturulmuştur. Osmanlı'nın son dönemleri ile cumhuriyetin kuruluşundan 1965 yılına kadar olan süreçte kadınların siyasi haklar, özgürleşme ve eşitlik yolunda yaptıkları mücadeleler kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Eserde, anlaşılır olması için sayısal veriler detaylı şekilde belirtilmiş, kaynaklar gösterilerek yorumlamalar yapılmıştır. Kitap yazım aşamasında ve araştırmalar yapılırken kronolojik sıraya dikkat edilmiş kadınların tarihsel süreç içerisinde nasıl mücadelelerde buldukları ve mücadeleler sonucunda kazandıkları haklar aktarılmıştır. Kitabın incelenmesi sürecinde daha akıcı bir dil ve kronolojik sıra olması nedeniyle eserin anlaşılabilir olması olumlu değerlendirilmektedir.

Sancar, kitabın yazım aşamasında kadın ve erkeği biyopsikososyal modellerle ele alarak araştırmalar yapmış ve elde edilen verileri sentezlemiştir. Sancar, Türk modernleşmesinin oluşabilmesi için kadın ve erkeğin eşit haklara sahip olmasının önemli olduğunu savunmaktadır. Bu eşitlikçi yaklaşım, aile ve toplumsal yapıların kurulması için gerekli bir adımdır. Sancar, cinsiyet, demografik yapı ve kültürel farklılıkların ortadan kaldırılmasının bu sürecin gerçekleştirilmesinde önemli bir rol oynayacağını düşünmektedir. Sancar'ın bu savunması, Türk modernleşmesinin oluşabilmesi için toplumsal cinsiyet eşitliğinin ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Eserde ulusal düzeyde Türk modernleşmesi esas alınmış olsa da kadınların tarihsel süreç içerisinde hem ulusal hem de uluslararası düzeyde yapmış oldukları çalışmalar ele alınmış, kadınların modernleşme sürecinde elde ettikleri kazanımları ve kayıpları diğer ülkeler ile karşılaştırma imkânı sunulmuştur.

Eserin yazım sürecinde araştırma yapılırken Türk modernleşmesi hakkında sadece ulusal veriler ile ulusal gazete, dergi ve romanların incelendiği, araştırma yapılan dönemlere ait uluslararası bir verinin olmadığı, konunun Türk modernleşmesi olduğu göz önüne alındığında uluslararası kaynakların Türk modernleşmesi hakkında verilerinin yer almasının ve incelenmesinin alana daha çok katkıda bulunduracağı düşünülmektedir.

Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeğin sahip olması gereken nitelikler olarak ele alınmaktadır. Cinsiyete bağlı olarak biyolojik farklılıklar erkeği üstün kılıp, kadını ikincil olarak görmektedir (Koca, 2006). Kitapta Sancar'ın en çok tartıştığı ve eleştirdiği konu da bu olmuştur. Sancar, erkeklerin siyaset, kamu, sanayi ve daha birçok alanda kendilerini öncelikli olarak görmelerini ve kadınların ikincil planda tutulmasını toplumsal cinsiyet bağlamında değerlendirerek eleştirmiştir. Bu değerlendirmelere bakıldığında erkeklerin gazete, dergi ve roman gibi yazın alanlarında, kadınların hayatın her alanında erkekler ile eşit olması gerektiğini savundukları ancak bunların yanında kadınların aile, ev ve çocuk sorumluluklarını yerine getirmeleri gerektiği hakkında eserler yazılması Sancar tarafından eleştirilmiştir. Sancar'ın toplumsal cinsiyet perspektifinde eleştirdiği konu da bu olmuştur. Erkekler, kadınların nasıl olması gerektiği hakkında neden yorum ve kararlarda bulunuyor? Dünyanın doğu ve batı olarak ayrılması, doğunun geri kalmış ve cahil, batının ise modern

olarak algılanması Sancar tarafından eleştirilmiştir. Bu ayrıştırmanın toplumsal cinsiyet kavramıyla ilişkili olması alan yazısı için önemlidir. Batı, Afrikalı kadınların modern olması için giyinmeleri gerektiğini ve Müslüman kadınların ise açılmaları gerektiğini savunmuştur. Sancar, bu çelişkili yorumlamaları eleştirerek toplumsal cinsiyetin katı ve net kurallarının olamayacağını, kişiden kişiye değişebileceğini okurlara aktarması alan yazısı için çok değerlidir.

Eserin genel akışında milliyetçi siyasetin cinsiyet farklılıklarını nasıl etkilediğini, endüstri ile birlikte gelişen ülkelerle milliyetçi akımla endüstriyel alanda gelişen ülkelerin karşılaştırılması yapılarak dinlerin ve kapitalizmin siyaseti nasıl şekillendirdiği ve farklı toplumlardan kadınların özgürlük yolunda yaptıkları mücadeleler aktarılmış olup Türk modernleşmesinde toplumsal cinsiyetin eşitlikçi gelişimine değinilmiştir. Eser, toplumsal cinsiyet algısının tarihsel süreç içerisinde hangi aşamalardan geçtiğini ve bunun siyaset, basın ve sosyal hayatta nasıl karşılık bulduğunu gözler önüne sermektedir. Modernleşme hareketleri ile birlikte kadınlar, haklarını duyurabilme ve yeni kazanımlar elde etme sürecinde gazete ve dergilerden yararlanmış olup bu süreçte toplumsal cinsiyet kavramının ön plana çıkması adına değerli adımlar atıldığı görülmektedir.

Eser, toplumsal cinsiyet perspektifinden ele alındığında, mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin kökenlerinin daha belirgin bir şekilde anlaşılmasına yardımcı olmakta; kadınların aile içine itilme süreçlerinin nasıl geliştiğini açıklamaktadır. Aynı zamanda, o dönemde kadınların gerçekleştirdiği faaliyetler ve bu faaliyetlerin sonuçlarının incelenmesiyle etkilerinin değerlendirilmesi fırsatını sunmaktadır. "Erkekler devlet, kadınlar aile kurar" metaforu, geçmişten günümüze uzanan kadın-erkek eşitsizliğine dikkat çekerken, bu metaforun günümüzdeki varlığını da ortaya koymaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle dezavantajlı konumda olan bireylerin, özellikle kadınların, tarihsel süreçte yaşadıklarını daha iyi anlamalarına yardımcı olurken, eşitsizliğin sebeplerine dair yeni bir bakış açısı sağlamaktadır. Kitabın; kadın, aile ve toplumsal cinsiyet çalışmaları başta olmak üzere multidisipliner birçok alanda akademik yayına önemli bir katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Yazar Katkıları: Yasin AKKOYUN; Eleştirel İnceleme

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Author Contributions: Yasin AKKOYUN; Critical Review

Conflict of Interest: The author have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- Bhasin, K. (2003). Toplumsal cinsiyet "bize yüklenen roller" (Çev. K. Ay). İstanbul: Kadın Dayanışma Vakfı Yayınları.
- Dökmen, Z. Y. (2012). Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- İmañçer, D. (2006). "Medya ve Kadın", Ebabel Yayıncılık, Ankara, 2006.
- Koca, C. (2006). Beden eğitimi ve spor alanında toplumsal cinsiyet

ilişkileri. *Spor Bilimleri Dergisi*, 17, 81-99.

- Kulak, H. (2023). Kamusal Alan-Özel Alan Ayrımı ve Habermas'ın Kamusal Alan Düşüncesi. *Habitus Toplum Bilim Dergisi*, 4(4), 115-144.
- Oakley A. (1985). *Sex, Gender and Society*. Aldershot, Hants: Gower/Maurice Temple Smith
- Özkazanç, A. (2010). Toplumsal Cinsiyet ve Bilim. II. Kadın Hekimlik ve Kadın Sağlığı Kongresi: Kadını Görmeyen Bilim ve Sağlık Politikaları, 20-23.
- Sancar, S. (2012). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sancar, S. (2022). Hakkımda. Ocak 19, 2023 tarihinde Serpil Sancar: <https://serpilsancar.com/about-me/> adresinden alındı.
- Sayer, H. (2011). Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımı. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. 9-10.